

1912 - De Vijgendam

De beginjaren van de 20ste eeuw kenmerkten zich door de enorme sloop in het oude hart van Amsterdam, zoals onder andere op de Dam en de Vijgendam. Het grote slopen begon al in 1903 met de beurs van Zocher. Werk aan de winkel dus voor Misset die in de beginjaren van de 20ste eeuw de veranderingen vastlegde.

Aan hem danken we een hele serie tekeningen van deze locatie die een duidelijk beeld oproepen van Amsterdam in die tijd. Misset wist precies wat hij deed toen hij juist de achterkant van het Commandantshuis op de Dam vastlegde. De voorkant was een pompeuze coulisse die voor de oorspronkelijke geveltjes gezet was, de achterkant verried dat het oorspronkelijk een rijtje kleine huisjes was geweest, bekend als 'het Huis onder 't Zeil'. In 1912 moest het gebouw wijken voor de ingrijpende herindeling van Middeldam en Vijgendam die al eind 19de eeuw voorafgegaan was door de verbreding van de Halsteeg (in 1868) tot Damstraat. Verder verdween een heel blok huizen tussen Warmoesstraat, Vischsteeg, Dam en Vijgendam.

De Vijgendam

Oorspronkelijk werd het gedeelte van het Damrak tussen Dam en Zoutsteeg Vijgendam genoemd, omdat bij de aanleg daarvan in 1526 een bedorven lading vijgen als dempingsmateriaal was gebruikt. In het begin van de 17de eeuw is deze naam om onbekende reden overgegaan op een gedeelte van de Dam. Het noordelijkste stuk hiervan, vóór De Bijenkorf, werd Visschersdam genoemd, naar de Vismarkt, die tot 1841 hier gehouden werd.

Het Huis onder 't Zeil

In 1599 kwam een nieuwe afsluiting van de vismarkt gereed. De huizen aan de westzijde van de markt werden gesloopt en vervangen door een groot, lang huis dat opnieuw het zicht op de vismarkt verhulde. De zeven huizen onder één kap werden als winkelneringen

- ▲ 1909 - Voorzijde (pronkzijde) van het Commandantshuis vanaf de Dam gezien, met rechts een inkijkje naar de Vijgendam (SAA)
- ◀ 1818 - Gerrit Lamberts tekende voor ons het Huis onder 't Zeil, de basis voor het Commandantshuis (SAA)
- ◀◀ 1912 - Misset's tekening van de achterkant van dat huis (SAA)

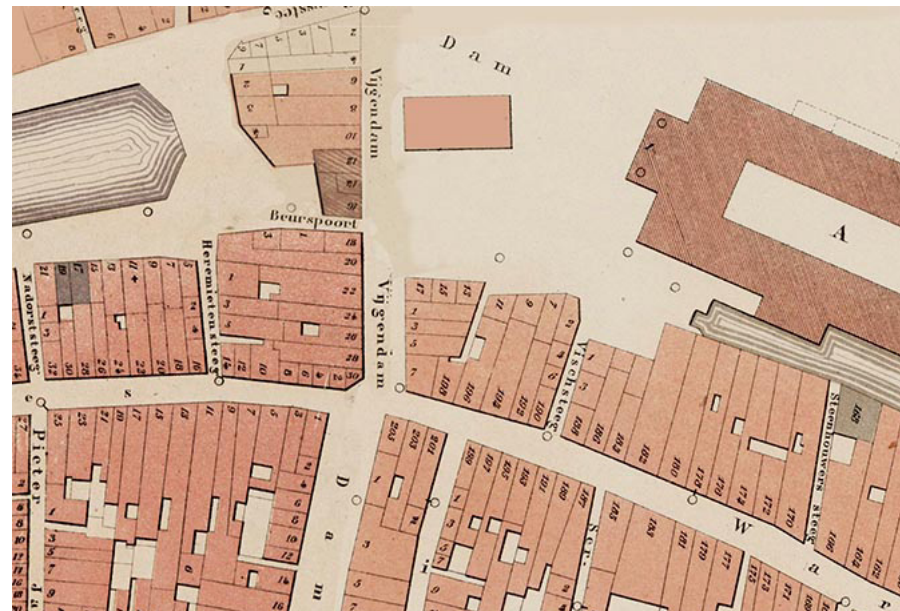

- ▲ 1911 - De Vijgendam met Beurspoortje (SAA)
- ▼ 1875 - Compilatie van drie buurtkaarten met de Vijgendam (SAA)

verhuurd, maar ook kwamen er tapperijen. De zitplaatsen aan de voorkant van het gebouw werden beschermd door een zeil als afdak, waaraan het gebouw zijn bijnaam ontleende. In 1775 was het geheel echter zo bouwvallig geworden dat reparaties nodig waren en dat vergde een ingrijpende verbouwing. Stadsarchitect Jacob Eduard de Witte verbouwde het huizenblok waarbij het een nieuwe gevel in neo-classicistische stijl kreeg, met een rooilijn die 5 meter meer naar voren kwam te liggen en het gebouw kreeg ook een extra verdieping. Het werd een rechthoekig blok van drie bouwlagen onder een schilddak met een driehoekig fronton. Aan de zijkanten kwamen zijvleugels, waardoor een U-vorm ontstond. Het resultaat was een onherkenbaar 'Huis onder 't Zeil'; zelfs de naam sloeg nergens meer op nu het zeil verboden werd, omdat er binnen genoeg ruimte was.

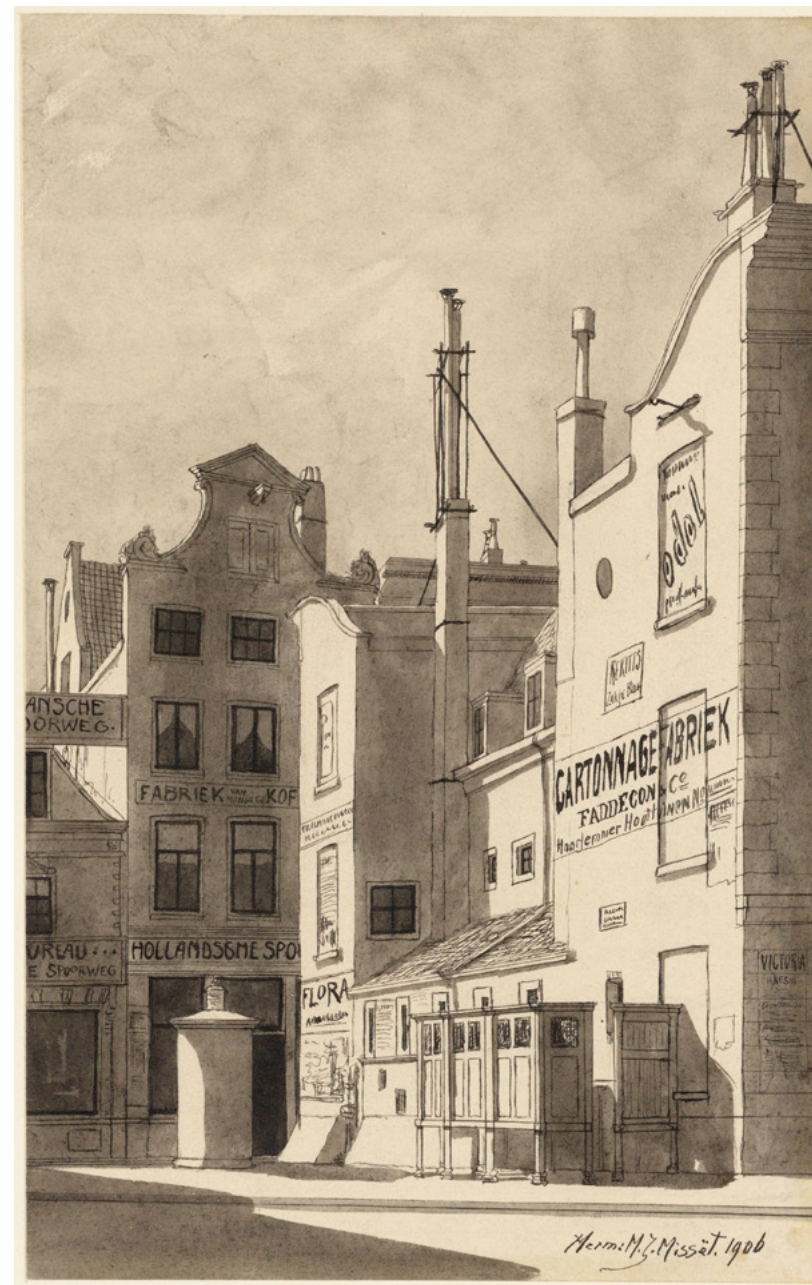
- ▲ 1903 - De Vijgendam oneven nummers (SAA)
- ◀ 1911 - De Vijgendam van de voormalige Vismarkt gezien (SAA)

In 1807, tijdens de Franse tijd, vorderde Lodewijk Napoleon het complex als dienstwoning voor de stadscommandant en ook gedurende de regeringsjaren van koning Willem I behield het deze bestemming, vandaar de naam Commandantshuis. Het behield deze functie tot 1869, waarna er verschillende gemeente- en rijksinstellingen in werden gevestigd. Het Commandantshuis stond enigszins in een kwade reuk vanwege een groot openbaar toilet aan de achterzijde. In 1881 kwam er een stelling op het dak voor de telefooncentrale die 1 juni van dat jaar door de Nederlandsche Bell Telephoon Maatschappij werd geopend op de zolder van de Groote Club, ondanks dat bleef het pand steeds bekend staan als 'Het Commandantshuis'. Tenslotte viel in 1912 het doek voor het Commandantshuis. De Dam moest vergroot en vernieuwd worden en het Commandantshuis en de huizen aan de Vijndam pasten niet meer in het straatbeeld dat het stadsbestuur voor ogen had.

- ▲ 1910 - Overzichtsfoto Vijndam vanaf de Dam gezien, aan de vooravond van de grote afbraak; Zochers beurs is al afgebroken (SAA)
- 1906 - Achterzijde Commandantshuis gezien naar de Vijndam (SAA)

Het eerste gebouw dat in 1903 ten prooi viel aan de slopershamer was de Beurs van Zocher, want de nieuwe Beurs van Berlage was zojuist gereedgekomen. In 1911 begon de grote sloopronde op de Dam en de Vijgendam. De westwand van de Warmoesstraat ging tegen de vlakte waardoor de oostwand nu aan het plein kwam te liggen en later tot Dam werd hernoemd. Ook de zuidwand van de Vijgendam, de nummers 6-16 inclusief het beurspoortje met de belendende panden, de twee eerste huizen aan het Rokin en het Commandantshuis werden afgebroken. Op de plek van het Commandantshuis bevonden zich ooit de Damsluizen die de verbinding vormden naar het IJ. Bij de sloop kwamen de resten van de oostelijke damsluis tevoorschijn. Daar is waarachtig enig graafwerk verricht, een vroeg archeologisch

onderzoek, dat de kranten haalde.

In afwachting van nieuwe bebouwing ontstond een gapend gat met een schutting eromheen dat nog jarenlang het aanzien van de Dam bedierf. Omdat een definitieve bestemming op zich liet wachten, werd in 1925 het Damplantsoen aangelegd.

Rond de bouwput verrees in korte tijd een stel grote nieuwe gebou-

- ▲ 1912 - Op 21 mei posteert Misset zich in de Warmoesstraat om de afbraak van de Vijgendam en omgeving vast te leggen; links is reeds nieuwbouw (Leeuwenstein) op de Vijgendam, in de voorgrond die van de Warmoesstraat tussen Vischsteeg en Vijgendam en in de achtergrond het paleis op de Dam en de Nieuwe Kerk (SAA)

wen, zoals café Polman (nu Krasnapolsky), gebouw Industria voor de sociëteit 'Industriële Groote Club' (1912), de nieuwbouw van sociëteit 'De Groote Club' dat het gebouw uit 1870 op dezelfde plek vervang (1913), modewarenhuis De Bijenkorf (1915) en modemagazijn Peek & Cloppenburg (1916). De Dam was in die tijd een complete bouwplaats. Het hoofdgebouw van Hotel Krasnapolsky begon als Polmanshuis in de Warmoesstraat, hoek Pijlsteeg. Nu is dat Dam 9. Het eerste gedeelte werd in 1915 geopend, de rest in 1916. De begane grond werd verhuurd als kantoorruimte en in de bovenzalen kon men vergaderen en dineren. In 1952 werd het Polmanshuis overgenomen

- ▲ 1912 - Afbraak van de Vijgendam, Beurspoortje en Commandantshuis (SAA)
- 1912 - Afbraak van de Vijgendam en Commandantshuis (SAA)

door Hotel Krasnapolsky, dat gehuisvest was in een aantal panden eromheen. Het restaurant en de kantoren werden verbouwd tot hotel, waarbij de voormalige ingang van het Polmanshuis de hoofdingang van het hotel werd en er een extra verdieping werd toegevoegd. Met deze serie nieuwe gebouwen en de nodige rooilijncorrecties was de huidige vorm van het plein wel bereikt. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond de behoefte aan een Nationaal Monument ter herdenking van de slachtoffers van deze vreselijke tijd. In 1947 werd er in het Damplantsoen een tijdelijk monument geplaatst en tenslotte werd in 1956 het huidige monument van architect J.J.P. Oud onthuld.

Drie stadia van het Damplantsoen, van braakliggende modderpoel via plantsoen naar nationaal monument -
foto monument: Wikipedia, rest SAA

